

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

**НАВЧАЛЬНО–НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
КАФЕДРА МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН І МЕТОДИК НАВЧАННЯ**

«ОСНОВИ КОМПОЗИЦІЇ»

**(МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ)**

для підготовки фахівців
спеціальності: 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)

УКЛАДАЧІ :

викладач кафедри мистецьких дисциплін
та методик навчання **Новосадова С. А.**;
старший викладач **Плющик Є. В.** ;
викладач **Рутецький В. В.**

УДК

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № від)

Рецензенти:
педагогічних наук, старший

Бовсунівський В. М. – кандидат
викладач кафедри методики викладання
навчальних предметів Комунального закладу
«Житомирський обласний Інститут післядипломної
педагогічної освіти» Житомирської обласної
Сахневич І. Д., кандидат педагогічних наук,
доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи
Комунально-соціально-реабілітаційної установи
“Житомирське вище професійне училище-інтернат”
Житомирської обласної ради

Основи композиції: методичні рекомендації до організації самостійної роботи з навчальної дисципліни / Упоряд. С. А. Новосадова, Є. В. Плющик, В. В. Рутецький . – Житомир, 2019. – 32 с.

. В методичних рекомендаціях до організації самостійної роботи з навчальної дисципліни знайшли втілення авторська програма курсу для студентів навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. Методичні рекомендації розраховані на викладачів вищих і середніх навчальних закладів, аспірантів і студентів педагогічних університетів.

ЗМІСТ

Загальні положення	4
Структура навчальної дисципліни	6
Перелік і зміст тем для самостійного опрацювання	12
Вимоги до заліку	15
Дитячий репертуар для створення супроводу	16
Перелік літератури для самостійного опрацювання	17
Словник музичних термінів	18

Загальні положення

Головним завданням сучасної освіти є формування в майбутнього фахівця цілісного та системного бачення власної професійної діяльності, уміння аналізувати й вирішувати завдання та проблеми, що виникають у її процесі. Основними тенденціями розвитку музичної педагогіки вищої школи стають євроінтеграція, стандартизація, орієнтація професійної підготовки на формування відповідних фаху ключових компетенцій, що охоплюють музично-практичну, науково-теоретичну, аксіологічну, персональну, діагностичну, психологічну, організаторську й ін. перспективи. Важливими принципами організації вищої музичної освіти визначають застосування особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, орієнтацію на реальну професійну практику та навчання впродовж життя.

Сучасний етап розвитку вітчизняної освіти характеризується актуалізацією ролі мистецьких дисциплін під час становлення духовно багатого особистості. Питання вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва останнім часом стає об'єктом пильної уваги у вітчизняній музично-педагогічній літературі.

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики передбачає володіння комплексом спеціальних знань, практичних умінь та навичок, які мають безпосередній вплив на формування й розвиток його свідомості та стимулюють до творчої самостійності. Учені-музиканти визнають, що основу означеної підготовки становлять предмети музично-теоретичного циклу, які розвивають розумові (мислення, пам'ять, музичний слух, допитливість та ін.) та художні (художній смак, сприйняття, фантазію, уяву, відчуття композиційну довершеність мистецьких творів та ін.) якості

Удосконалення підготовки вчителя музики знаходиться в прямій залежності не тільки від правильної орієнтації студента в процесі навчання на спеціальних заняттях, а й від загальної методичної оснащеності та практичної озброєності, яка отримується у всьому різноманітті дисциплін, що вивчаються на музично-педагогічному факультеті.

Проблема підвищення рівня професіоналізму майбутнього вчителя музики значною мірою залежить від музично-теоретичної підготовки, спрямованої на різні види музично-творчої діяльності, які є важливими для теорії та практики професійного становлення студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Метою викладання навчальної дисципліни "Основи композиції" є засвоєння необхідних теоретичних відомостей, ґрунтовно розвинути творчі навички, практично

володіти музично поетикою і логічно висловлювати сво думку засобами музичного мистецтва у простих формах, розширити пізнавальну сферу студентів.

Основними **завданнями** дисципліни “Основи композиції” є формування знань про:

- образну палітру засобів музичної виразності;
- смисловий зміст структурних елементів простих і складних форм;
- принципи експонування та розвитку музичного матеріалу;
- формування навичок імпровізації та компонування музичних творів у різних формах;

- формування навичок удосконалення створених композицій;
- формування вмінь самостійно здобувати і застосовувати знання;
- вміння користуватися підручником, довідковою та хрестоматійною літературою.

Програмні результати навчання:

- Пошук оптимального варіанту музичної композиції та її структурних елементів.

- Вміння ілюструвати відповідь попередньо створеними музичними фрагментами.

- Імпровізація музичних фрагментів
- Чітке уявлення зміст творчого завдання.
- Оцінення ступінь художньої вартості творчих завдань

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години, 3 кредити ЄКТС.

Форма проведення занять: лекції, практичні заняття.

2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Денна форма (не передбачена навчальним планом)	Заочна форма			
		Всього	У тому числі		
			Л.	П.	С. р.
Модуль 1. Творчість у системі музичної освіти					
Змістовий модуль 1. Творчість у навчальному процесі		10	2	—	8
Змістовий модуль 2. Музична поетика.		20	—	2	18
Всього за модулем 1.		30	2	2	26
Модуль 2. Імпровізація та композиція					
Змістовий модуль 3. Види імпровізації..		4	—	—	4
Змістовий модуль 4. Структура музичної композиції		10	—	2	8
Змістовий модуль 5. Об'ємно-звуковий спектр музичної композиції		16	2	—	14
Всього за модулем 2.		30	2	2	26
Модуль 3. Композиція в структурі простих форм.					
Змістовий модуль 5. Жанр пісні. Одночастинна форма..		12	—	2	10
Змістовий модуль 6. Проста двочастинна та тричастинна форми.		18	—	2	16
Всього за модулем 3		30	—	4	26
Всього		90	4	8	78

3. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Творчість у навчальному процесі.	2
2	Об'ємно-звуковий спектр музичної композиції	2
	Разом	4

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Музична поетика.	2
2	Структура музичної композиції.	2
3	Жанр пісні. Одночастинна форма...	2
4	Проста двочастинна та тричастинна форми..	2
	Разом	8

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Імпровізація заданих текстів	2
2.	Мелодизація заданих ритмів	2
3.	Продовження заданих ритмів.	2
4.	Продовження заданих мелодій.	2
5.	Імпровізація мотивів, фраз, речень.	4
6.	Імпровізація замкнутих форм: запитання – відповідь, завершена розповідь	6
7.	Імпровізація підголосків на основі двоголосної та триголосної фактури	6
8.	Імпровізація на мелодій на запронований словесний образ.	10
9.	Написання естрадної пісні.	14

10.	Написання музичного твору в простих формах	30
	Разом	78

11. Методи навчання

Лекція, практичні заняття, бесіда, дедуктивні та індуктивні, проблемно-пошукові, самостійна робота.

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ ЗА МОДУЛЯМИ

Модуль 1. Творчість у системі музичної освіти.

ТЕМА 1. Творчість у навчальному процесі.

1. Зміст, завдання та мета навчального курсу «Основи композиції». Значення курсу для майбутніх вчителів музики. Методологічні засади курсу. Характеристика вимог до організації вивчення лекційного курсу, проведення практичних та семінарських занять.
2. Творчість — найефективніший спосіб пізнання світу, практична методика опанування особливостями мови, жанрами та формами музичного мистецтва. Творчість у навчальному процесі на різних щаблях музичної освіти: у дошкільних закладах, в загальноосвітній школі, музичній школі, музичному коледжі, педагогічному училищі., на музично-педагогічному факультеті університеті
3. Педагогічні концепції, які передбачають музичну творчість К.Орфа і його системадитячого музичного виховання. Естетика музичної творчості.

ТЕМА 2. Музична поетика.

1. Людська думка та особливості її втілення в музиці.
2. Членороздільність форми. Цезура. Мотив. Фраза. Речення. Період.
3. Поетика (майстерність творення) —принципи компонування, система художніх засобів музичного твору, епохи, стилю, творчості композитора. Філософські та естетичні засади музичної поетики на різних етапах розвитку Європейської культури.

4. Засоби музичної виразності (ритм, мелодія, поліфонія, гармонія, фактура, регістр, тембр) в їх історичному експерсі. Прикладна та неприкладна музика. Поняття "музична тема".
5. Сильові та жанрові засади музичного мистецтва. Основні стилі європейської музичної культури. Основні жанри інструментальної, хорової та вокальної музики XVII - XXI ст.
6. Популярна музика в історичному розрізі. Естрадна музика. Естрадна пісня. Мистецтво бардів. Жанр співаної поезії (бардовської пісні), її відмінність від естрадної пісні. Псалм – жанр співаної духовної поезії. Поняття музичної декламації і речитації.

Модуль 2. Імпровізація та композиція.

1. Характеристика понять "імпровізація" та "композиція".
2. Особливості тлумачення термінів в давній, сучасній європейській та неєвропейській культурах.
3. Творчість як принцип художнього відкриття.

ТЕМА 3. Види імпровізації.

1. Види імпровізації (за Е. Ферандом, Х. Ріманом) Імпровізація та структурно-смілова модель. Імпровізація і композиторський процес. Взаємозв'язок обох видів творчості.
2. Прості форми імпровізації за К. Орфом: ритмізація заданих текстів; мелодизація заданих ритмів; імпровізація мотивів, речень, фраз.
3. Імпровізація чотирьох типів мелодичних структур різної складності. Імпровізація замкнутих форм. Запис імпровізованих фрагментів.
4. Створення композиції. Зміни та вдосконалення у записаному творі.

ТЕМА 4. Структура музичної композиції.

1. Музична композиція та її можливі структури.
2. Одночастинна, двочастинна, тричастинна, багаточастинна композиції.
3. Композиція наскрізної будови.
4. Функція частин музичної форми: вступу, експозиції основної теми, зв'язкового розділу, серединного, або розробкового розділів, репризи та заключного розділу (коди).
5. Основні принципи розвитку музичного матеріалу в європейській музиці XVIII – XX ст.

ТЕМА 5. Об'ємно-звуковий спектр музичної композиції

1. Музична думка та її втілення в лінійному та об'ємному просторі. Художні можливості одноголосся та багатоголосся.
2. Типи багатоголосся — своєрідне об'ємно-звукове "прочитання" музичної думки. Категорія "гармонія" в її історичному становленні. Гармонічна вертикаль та горизонталь. Лад. Тональність. Атональність. Модальність. Акорд. Неакордові звуки. Акорди нетерцієвої структури. Гомофонно-гармонічний стиль європейської музики XVIII- початку XXI ст.
3. Поліфонія. Підголоскова, контрастна, імітаційна поліфонія. Найвідоміші вокальні та інструментальні жанри поліфонічної музики. Поліфонія та поліфонічні елементи в системі гармонічного супроводу. Поліфонія як самостійний засіб вираження музичної думки.

Модуль 3. Композиція в структурі простих форм.

1. Розгортання музичної думки в простих формах.
2. Період, його (можлива) структура. Техніка імпровізації і написання простого періоду.
3. Ускладнений період.

ТЕМА 6. Жанр пісні. Одночастинна форма.

1. Жанр пісні. Одночастинна (куплетна) та двочастинна (заспів, приспів) пісня. Варіанти структурної будови естрадної пісні.
2. Співвідношення вокального та інструментального початків. Техніка імпровізації і написання естрадної пісні.
3. Народна пісня.
4. Жанр співаної поезії (пісні бардів), її відмінність від естрадної пісні. Техніка імпровізації та написання бардовської пісні.

ТЕМА 7. Проста двочастинна та тричастинна форми.

1. Проста двочастинна форма. Сполучення частин. Техніка імпровізації та написання художнього твору в простій двочастинній формі.
2. Проста тричастинна форма. Сполучення частин. Статичні та динамічні репризи. Вступ. Доповнення. Кода.
3. Техніка імпровізації та написання художнього твору в простій тричастинній формі.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

Вимоги до заліку:

1. Володіння теоретичним матеріалом з курсу «Основи композиції».
2. Виконання практичних вмінь студента .
3. Пройдено перевірку рівня засвоєння знань з тем, що виносились на самостійне опрацювання на консультації у викладача.

5. Методи контролю успішності навчання: усне опитування, перевірка самостійних практичних та творчих завдань

Тематика практичних занять

Модуль 1. Творчість у системі музичної освіти.

План практичного заняття №1

1. Засоби музичної виразності.
2. Мелодичне та ритмічне прочитання заданих студентам текстів, продовження заданих ритмів та мелодій.
3. Аналіз музичних прикладів.

Завдання для самостійної роботи:

- Опрацювати тему за вказаними питаннями
- Записати визначення основних понять
- Створити 3-5 мелодій до заданих ритмів.
- Створити ритмічний акомпанемент до заданих мелодій

Основна література:

1. Гнесин М. Начальный курс практической композиции. – М., 1962.
2. Медушевский В.В. Интонационная форма музыки. – М., 1993.
3. Способин И. Музыкальная форма. – М., 1984
4. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики. – Харків, 2005

План практичного заняття №2

1. Музична композиція та її структура.
2. Мелодія та супровід.
3. Сильові та жанрові особливості мелодії.
4. Аналіз музичних прикладів. Створення супроводу до пісень шкільного репертуару.

Завдання для самостійної роботи:

- Опрацювати тему за вказаними питаннями
- Записати визначення основних понять
- Створити супровід до 15 пісень шкільного репертуару,
- Створити підголоски до мелодичного матеріалу.
- Запис композиції в декількох можливих її варіантах

Основна література:

1. Гнесин М. Начальный курс практической композиции. – М., 1962.
2. Медушевский В.В. Интонационная форма музыки. – М., 1993.
3. Способин И. Музыкальная форма. – М., 1984
4. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики. – Харків, 2005

Модуль 2. Імпровізація та композиція.

План практичного заняття №3

1. Сильові та жанрові засади музичного мистецтва.
2. Імпровізація мелодії; підголосків до мелодичного матеріалу.
3. Імпровізація ритмічного супроводу до заданих пісень..
4. Створення та запис композицій в можливих жанрових варіантах..

Завдання для самостійної роботи:

- Опрацювати тему за вказаними питаннями
- Записати визначення основних понять
- Створити 5 композицій в можливих жанрових варіантах
- Створити ритмічний супровід до заданих мелодій

Основна література:

1. Гнесин М. Начальный курс практической композиции. – М., 1962.

2. Медушевский В.В. Интонационная форма музыки. – М., 1993.
- 3.. Способин И. Музыкальная форма. – М., 1984
4. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики. – Харків, 2005

Модуль 3.Композиція в структурі простих форм

План практичного заняття №4

1. Прості форми. Період, його структура.
2. Імпровізація та запис мелодичних і гармонічних побудов у формі періоду.
3. Створення складного акомпанементу до дитячих пісень. Аналіз музичних прикладів.
4. Жанр пісні. Одночастинна (куплетна) та двочастинна (заспів, приспів) пісня. Аналіз музичних прикладів

Завдання для самостійної роботи:

- Опрацювати тему за вказаними питаннями
- Записати визначення основних понять
- Створити 2 простих періода.
- Створити супровід до 15 дитячих пісень
- Створити куплетну пісню на дитячий віршований твір.

Основна література:

- 1.Гнесин М. Начальный курс практической композиции. – М., 1962.
2. Медушевский В.В. Интонационная форма музыки. – М., 1993.
- 3.. Способин И. Музыкальная форма. – М., 1984
4. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики. – Харків, 2005.

Завдання до заліку

1.Теоретичні поняття:

Художній образ; музичний образ; музична тема; музична структура; елементи музики (мелодія, гармонія, ритм, метр, розмір, темп, тембр, динаміка) ; простий період; складний період; мотив; фраза; речення; каденція; цезура;фактура;

ускладнення гармонічної фактури; поліфонічна фактура; фігурація; пісенна форма; проста двочастинна форма, проста тричастинна форма, варіаційність в музиці.

2. Вміти теоретично обґрунтувати: структурну будову музичного твору; жанрову особливість музичного твору; стильові особливості музичного твору; принципи компонування музичних творів.

3. Визначити композиційні особливості музичного твору.

4. Створювати: супровід гармонічний та ритмічний до пісень дитячого репертуару; створювати композицій в можливих жанрових та стильових варіантах, імпровізацію мелодії; підголосків до мелодичного матеріалу; Імпровізацію мелодичних і гармонічних побудов у формі періоду; написання художніх п'єс у формі періоду, написання художніх п'єс у формі періоду з використанням ударних та шумових інструментів

ДИТЯЧИЙ РЕПЕРТУАР ДЛЯ СТВОРЕННЯ СУПРОВОДУ

1. Укр. нар. пісня „Ой на горі жито”
2. Укр. нар. пісня „Галя по садочку ходила”
3. Муз. М.Лисенка „Пісня лисички” З дитячої опери «Коза-Дереза».
4. Укр. нар. пісня „Ой єсть в лісі калина”
5. Укр.ю нар. пісня „Укравінка я маленька”
6. Укр. нар. пісня „Гарний танець гопачок”
7. Сл. Т.Волгіної, муз. А.Філіпенка „Веселий музикант”
8. Сл. Т.Волгіної, муз. А.Філіпенка „Святковий вальс”
9. Сл. Г.Бойка, муз. К.Мяснова „Зимонька”
10. Сл. М.Познанської, муз. Т.Шутенко „Вальс сніжинок”
11. Колядка „Старий рік минає”
12. Укр. колядка „Ой хто, хто Миколая любить”
13. Укр. колядка „Розкажи, дідусю”
14. Сл. Г.Бойка, муз. А.Філіпенка „Новорічна”
15. Сл. В.Панченка, муз. А.Філіпенка „Ой заграйте, дударики”
16. Укр.нар.пісня „Ой минула вже зима”
17. Сл. Т.Шевченка, муз. А.Філіпенка „Зацвіла в долині”
18. Укр. нар. пісня „Щебетала пташечка”
19. Укр.нар.пісня-веснянка „Вербовая дощечка”
20. Укр.нар.пісня „Подоляночка”
21. Укр.нар.пісня „Женчикок-бренчикок”
22. Укр.ю.нар.пісня „Як діждемо літа”
23. Сл і муз. А.Житкевича „Семеро гномів”
24. Сл. К.Обуха „Гей, там на горі Січ іде”
25. Сл.О.Коваленкова, муз.Л.Кніппера „Чому ведмідь взимку спить”
26. Укр.нар.пісня „Ішов Миколай лужком, бережком”
27. Укр.нар.пісня „Ой чи є, чи нема”
28. Укр.нар.щедрівка „Ой сивая та і зозуленька”
29. Укр.нар.пісня „Летіла зозуля”
30. Сл.нар, муз.М.Лисенка „А вже весна”
31. Укр.нар.пісня „Їхав козак за Дунай”
32. Укр.юнар.жартівлива пісня „Грицю, Грицю, до роботи”
33. Укр.нар.пісня „Вийшли в поле косарі”
34. Укр.нар.пісня „Соловеечку, сватку, сватку”
35. Укр.юнар.пісня Ой на горі та женці жнуть”

Перелік літератури для самостійного опрацювання

1. Ветлугіна М. Музичний розвиток дитини. – К.: Музична Україна, 1978.
2. Гнесин М. Начальный курс практической композиции. – М., 1962.
3. Евлахов О. Проблемы воспитания композитора. --Л., 1963.
4. Иванченко Г. Психология музыкального восприятия. – М., 2001.
5. Кадыцын Л.М. Музыкальное искусство и творчество слушателя. – М., 1990 – Гл.1. Слушатель и содержание музыкальных произведений. – С.12-39.
6. Кабалевский Д.Б. Как рассказать детям о музыке. – М., 1977
7. Книга о музыке / Сост.:Г.Голованский, М.Ройтерштейн. – 2-е изд. – М., 1998. – С. 4 – 13.
8. Кремлев Ю. Очерки по эстетике музыки. – М., 1972. – Ч.» Разделение искусств. – С.68 – 109.
9. Куликовська Т. Розвиток уяви і творчих здібностей учнів при слуханні музики //Методика викладання музично-теоретичних і музично-історичних предметів – К., 1983.
- 10.Мазель Л. О природе и средствах музыки – М., 1983.
- 11.Медушевский В.В. Двойственность музыкальных форм и восприятия музыки // Восприятие музыки. – М., 1980. – С. 178 – 194.
- 12.Медушевский В.В.Человек в зеркале интонационной формы // Сов. Музыка. – 1980. - №9. – С.39 – 48.
- 13.Медушевский В.В. Интонационная форма музыки. – М., 1993.
- 14.Незайкинский Е. Звуковой мир музыки. – М., 1988. – С.5 – 35.
- 15.Способин И. Музыкальная форма. – М., 1984 (
- 16.Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики. – Харків, 2005
- 17.Тевосян А.Т. Музыкальное произведение как объект комплексного изучения в вузе // Комплексный подход к проблемам современного музыкального образования . – М., 1986.
- 18.Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. – М.; Л.;1947. – С.5 -23

Додаткова

1. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка: режим доступу: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe
2. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/node/554>

СЛОВНИК МУЗИЧНИХ ТЕРМІНІВ

А

Агогіка – терміни, що вказують на посилення або послаблення постійних темпів.

Акорд – співзвуччя з трьох та більше звуків, що сприймається як самостійний звуковий комплекс.

Акцент – силове або часове виділення окремого звука.

Акцент ритмічний – внутрішня організація звукового потоку.

Акцент динамічний – раптове посилення гучності звука.

Акцент звуковисотний – один з найвищих звуків

Акцент гармонічний – поява акорду після одноголосся на слабкій долі такту.

Акцент фактурний – зміна форми викладу музики

Акцент тембровий – зміна тембру, регістру.

Альтерація – зміна діатонічного ступеня на півтоні.

Ансамбль – музичний твір, написаний для кількох інструментів чи голосів.

Б

Бекар – скасуває дію знаків альтерації.

Бемоль -- знак альтерації, означає пониження звука на півтона

Г

Гармонія – поєднання різноманітних звуків у співзвуччя та їх взаємозв'язок між собою в послідовному русі, які супроводжують мелодію. Гармонія — це також наука про акорди.

Гармонічний інтервал – два звуки, що звучать одночасно. Сприймається як цілісна співзвучність, що має своє забарвлення, індивідуальний колорит, тобто фонізм.

Гама – це висхідна або низхідна послідовність ступенів тональності від тоніки до тоніки у межах однієї чи декількох октав.

Гексахорд – шестиступеневий музичний звукоряд.

Д

Діапазон – загальний обсяг звуків від найнижчого до найвищого; звуковий обсяг голосу, музичного інструмента, звукоряду, мелодії, а також інтервал октава.

Діатонічні ступені – ступені звукоряду, розташовані за тонами та півторнами у певній послідовності.

Дієз (#) – знак альтерації, означає підвищення звука на півтона.

Дисонанси – інтервали, звуки яких не зливаються.

Дубль-дієз – знак альтерації, означає підвищення звука на тон.

Дубль-бемоль – знак альтерації, означає пониження звука на тон.

Дуоль – поділ тридольного такту на дві рівні тривалості

Е

Енгармонізм – висотна тотожність звуків з різними назвами.

Ж

Жанр (музичний) — це вид музичного твору, який історично склався в зв'язку з різними соціальними функціями музики, з певними типами її змісту, її життєвим призначенням, умовами її виконання та сприйняття. Музичні жанри розвиваються в часі і в залежності від останнього можуть розкривати різні образи та проблеми.

З

Затакт – неповний такт.

Звуки стійкі – звуки, які викликають відчуття завершеності й справляють враження спокою.

Звуки нестійкі – звуки, що залишають враження незавершеності й вимагають подальшого руху.

Звукоряд – послідовне розташування звуків музичної системи за висотою у висхідному та низхідному напрямках.

І

Інтервал (музичний) – сполучення двох музичних звуків. Інтервал в межах октави називається *простим*. Інтервал, який виходить за межі октави

називається *складеним*. Він складається з октави та простого інтервалу. Складені інтервали широко використовуються в інструментальній, оркестровій та хоровій музиці і надають звучання прозорістю колориту, об'ємності та масштабності.

К

Каденція — це заключний мелодико-гармонічний зворот, який відноситься до розряду цезур.

Квартоль – поділ долі або такту на чотири тривалості замість трьох

Квінтоль -- поділ долі або такту на п'ять тривалостей замість чотирьох чи

трьох $\text{quarter note} = \overbrace{\text{five eighth notes}}$

Ключ – це знак, що вказує на положення у звукоряді одного із звуків, від якого ведеться відлік висоти решти звуків. Ключ ДО визначає положення на нотному стані звука *до* першої октави; ключ СОЛЬ визначає положення на нотному стані звука *соль* першої октави; ключ ФА визначає положення на нотному стані звука *фа* малої октави.

Консонанс – гармонічний інтервал, звуки якого звучать узгоджено, зливаються, доповнюючи один одного.

Л

Лад – система взаємодії стійких та нестійких звуків, об'єднаних тяжінням до центру – тоніки.

Ладове розв'язання – перехід нестійких ступенів у стійкі.

Ладове тяжіння – спрямованість нестійких ступенів у стійкі, прагнення наблизитись до них.

М

Мелізми – короткі мелодичні фігури, що застосовуються для прикрашення, оспівування звуків мелодії. Види мелізмів: *форшлаги* (мелодична прикраса з одного, двох або більше звуків, що виконується коротко перед основним звуком мелодії або акордом); *мордент* (музична прикраса, в якій між повтореним основним звуком береться верхній або нижній допоміжний звук); *трель* (багаторазове швидке чергування двох суміжних діатонічних або

хроматичних звуків); *группетто* (група з чотирьох або п'яти коротких звуків, у якій головний звук мелодії чергується з верхнім та нижнім допоміжними звуками).

Метр – постійне чергування сильних та слабких долей.

Метр дводольний – це чергування однієї сильної та однієї слабкої доли.

Метр тридольний – це чергування однієї сильної та двох слабких долей.

Модуляція – перехід в іншу тональність та закріплення в ній.

Мотив -- найменша складова частина періоду. Він становить ритмізовану групу звуків, що об'єднані сильною долею.

Музична система – об'єднання звуків певної висоти та співвідношень, що характерні для даної музичної культури. Ці звуки є своєрідним «музичним алфавітом», на матеріалі якого вибудовуються всі елементи музичної мови.

Н

Нонакорд – акорд з п'яти звуків, розташованих по терціях, крайні звуки якого утворюють нону (8+2).

Нота – музичний знак.

Нотний стан – п'ять паралельних горизонтальних ліній.

О

Октава – відстань у шість тонів між одноіменними ступенями.

П

Партитура – форма запису багатоголосної музики, в якій зведені на один лист партії інструментів та голосів. У залежності від складу виконавців партитури бувають ансамблеві, хорові та оркестрові.

Поліметрія – одночасне сполучення різних розмірів.

Пентатоніка – це п'ятиступеневий звукоряд у межах октави, в якому цілі тони чергуються з півтаротонами у певній послідовності.

Півтон – найменша відстань між сусідніми звуками у європейській музичній системі, що дорівнює 1/12 октави.

Поліритмія – одночасне сполучення в музиці двох і більше різнорідних ритмів.

Період — це відносно завершена музична думка, що закінчується в початковій або іншій тональності. Складовими частинами періода становлять мотив, фраза, речення та каденції.

P

Регістр — відносно великі частини музичного діапазону, звуки якого близькі за висотою та тембром. Розрізняють три реєстри: **високий** — світлий, прозорий, дзвінкий, **середній** — м'який і повнозвучний, самий зручний для виконання, особливо для співу та **низький** — таємний, похмурий, зловісний.

Ритм — упорядковане чергування довгих та коротких, акцентованих та неакцентованих звуків, організованих за допомогою метра.

Ритмічний рисунок — послідовність звуків чи пауз різної чи однакової тривалості.

Ритмічні одиниці — звуки різної тривалості (цілі, половинні, четвертні, восьмі, шістнадцяті та інші тривалості).

Розмір — цифрове позначення метра. Він нагадує дріб, що виставляється на початку твору. Верхня цифра вказує на кількість долей в такті, а нижня -- на їх тривалість.

C

Секвенція -- переміщення музичної побудови на певний інтервал вгору або вниз.

Секстоль — поділ долі або такту на шість тривалостей замість чотирьох чи восьми

Септакорд — акорд з чотирьох звуків, розташованих по терціях, крайні звуки якого утворюють септиму.

Стиль (музичний) — це певна система музичного мислення, концепцій і образів, яка виникає на певному соціально-історичному ґрунті і пов'язана з певним світосприйманням

Синкопа – розбіжність ритмічного та метричного акцентів. Види синкоп: *міжтактова* (злиття в загальну тривалість затактової слабкої долі з першою долею наступного такту); *внутрішньотактова* (незбігання метричних долей та ритмічних акцентів у межах одного такту).

Ступінь – кожен звук звукоряду.

Т

Такт – одиниця виміру музичного метру. Проміжок між двома сусідніми сильними долями, що відокремлюється на нотоносці вертикальною рисою (тактовою).

Такти прості – такти, що мають одну сильну долю.

Такти складні – такти, складаються з двох і більше однорідних простих тактів.

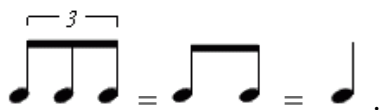
Такти складні мішані – такти, що складаються з двох і більше неоднорідних простих тактів.

Транспозиція – переміщення всіх звуків музичного твору на визначений інтервал вгору або вниз.

Тривалість звука -- відрізок часу, протягом якого коливається звучне тіло.

Тональність – висотне положення ладу у музичній системі, що визначається перш за все висотою тоніки.

Тріоль – поділ долі на три рівні тривалості замість двох

Тризук – акорд з трьох звуків, розташованих по терціях, крайні звуки якого утворюють квінту.

Тембр – звукове забарвлення звуку.

Темп – швидкість розгортання музичної тканини у процесі виконання. Темп завжди обумовлений змістом, характером і жанром твору. Його прийнято позначати італійською мовою. Темпи поділяються на три основні групи: повільні, помірні та швидкі.

Терцедецимакорд – акорд з семи звуків, розташованих по терціях, крайні звуки якого утворюють терцедециму (8+6)

Тетрахорд – звукоряд у межах заповненої кварта.

У

Ундецимакорд -- акорд з шести звуків, розташованих по терціях, крайні звуки якого утворюють інтервал ундециму (8+4).

Ф

Фактура (від лат. *factura* - „обробка”) – склад викладу музичного твору або його фрагменту. Дослівно — це музична тканина твору, його звуковий „одяг”. Елементи фактури: мелодія, акомпанемент, акорди, поліфонічні голоси, фігурація.

Фермата (від італ. *fermata* „зупинка”)– знак, який ставиться над або під нотою і означає затримку руху на невизначений відрізок часу. Її тривалість залежить від характеру виконуваної музики.

Фонізм – слухові враження, що визначаються особливостями відтворення звуків.

Х

Хроматизм – підвищення або пониження звука на півтону.

Ц

Цезура — це зупинка в музиці, яка може бути представлена не тільки каденцією, але й паузою, ферматою чи просто любою нотою.

Ш

Штрихи – спосіб виконання музики.